

MAKTABLARDA MUSIQA MADANIYATI DARSIDA "TEATR SAN'ATI" MAVZUSINI ŌQITISHDA INTERAKTIV USLUBLARDAN FOYDALANISH

Nadirova Aygʻul Bazarbaevna

Docent. Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti.

Azirbayev Otkirbay Muñbay uli

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20478111>

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarining musiqa madaniyati darslarida "Teatr san'ati" mavzusini o'qitish samaradorligini oshirish masalalari yoritilgan. Dars jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, nutq va sahna madaniyatini shakllantirishda zamonaviy interaktiv uslublar ile pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada rolli o'yinlar, sahnalashtirish va "klaster" kabi interaktiv metodlarni dars bosqichlariga tatbiq etish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Musiqa madaniyati, teatr san'ati, interaktiv uslublar, pedagogik texnologiya, sahnalashtirish, ijodiy fikrlash, rolli o'yinlar, o'quvchi motivatsiyasi, estetik tarbiya.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности преподавания темы «Театральное искусство» на уроках музыкальной культуры в общеобразовательных школах. Анализируется роль и значение современных интерактивных методов и педагогических технологий в развитии творческих способностей, формировании речевой и сценической культуры учащихся. В статье представлены практические рекомендации по применению таких интерактивных методов, как ролевые игры, инсценировка и «кластер» на различных этапах урока.

Ключевые слова: Музыкальная культура, театральное искусство, интерактивные методы, педагогические технологии, инсценировка, творческое мышление, ролевые игры, мотивация учащихся, эстетическое воспитание.

Abstract. This article discusses the issues of increasing the effectiveness of teaching the topic "Theatrical Art" in music culture lessons in secondary schools. The role and importance of modern interactive methods and pedagogical technologies in developing students' creative abilities, forming speech and stage culture during the lesson are analyzed. The article provides practical recommendations for the application of interactive methods such as role-playing games, staging and "cluster" to the stages of the lesson.

Keywords: Musical culture, theatrical art, interactive methods, pedagogical technology, staging, creative thinking, role-playing games, student motivation, aesthetic education.

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida o'quvchi yoshlarning nafaqat intellektual salohiyatini oshirish, balki ularning ma'naviy-estetik dunyoqarashini shakllantirish, ijodiy va kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasida uchinchi Renessans poydevorini yaratish davrida ta'lim mazmunini tubdan yangilash, xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida san'at va madaniyat fanlarini o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Chunki komil inson shaxsini shakllantirishda musiqa va teatr san'atining o'rni beqiyosdir.

Maktablardagi "Musiqqa madaniyati" fani faqatgina qo'shiq kuylash yoki musiqiy asarlarni tinglash bilan cheklanib qolmay, o'quvchilarda milliy va umuminsoniy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ushbu fanning tarkibiy va eng jozibali qismlaridan biri bu — "Teatr san'ati" mavzusidir.

Teatr va musiqqa sintezi o'quvchining his-tuyg'ulariga chuqur ta'sir ko'rsatib, ularda nutq madaniyati, sahnaviy mahorat, jamoa bo'lib ishlash va emotsional intellektni rivojlantiradi. Biroq, an'anaviy ta'lim usullari ko'p hollarda o'quvchini faqat passiv tinglovchi sifatida qoldirmoqda. Bu esa zamonaviy yoshlarning darsga bo'lgan qiziqishini pasaytiradi. Shu sababli, musiqqa darslarida "Teatr san'ati" mavzusini o'qitishda interaktiv uslublar va ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarurati yuzaga kelmoqda. Interaktiv metodlar dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchini faol ishtirokchiga, ijodkorga aylantiradi.

Musiqqa va teatr san'atining sintezi pedagogika va psixologiya fanlarida azaldan bolaning emotsional va intellektual dunyosini rivojlantiruvchi eng kuchli vosita sifatida e'tirof etilgan.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimida interaktiv metodlarning ahamiyati xorijiy va respublikamiz olimlari tomonidan keng tadqiq etilgan.

Xususan, taniqli pedagog va musiqashunos B.V. Asafyev musiqiy tarbiyaning faol shakllarini qo'llab-quvvatlab, bolaning musiqani his qilishi uchun unda "faol ijodkorlik" elementlari bo'lishi shartligini ta'kidlagan. Sharq pedagogikasida ham Abu Nasr Forobiy o'zining "Katta musiqqa kitobi" asarida musiqaning inson ruhiga, uning xulq-atvoriga ta'sirini bayon etib, kuyni dramatik harakat bilan uyg'unlashtirishning tarbiyaviy kuchiga to'xtalib o'tgan.

Zamonaviy o'zbek pedagog olimlaridan O.Ibrahimov, J.Hasanboyev va ta'limda interaktiv metodlarni tadqiq etgan metodist olimlarning ishlarida ta'kidlanishicha, o'quvchi ma'lumotni shunchaki tinglaganda uning 20% qismini, o'zi amaliy harakat (sahnalashtirish, o'yin) bajarganda esa 90% qismini o'zlashtiradi. Biroq, musiqqa darslarida "Teatr san'ati" mavzusini aynan zamonaviy interaktiv uslublar yordamida loyihalash metodikasi tizimli ravishda to'liq yoritilmagan.

1. "Rollarga asoslangan ijodiy o'yin" (Role-playing Game) metodi

Bu metod darsning mavzuga kirish va mustahkamlash qismida qo'llaniladi. O'quvchilarga nafaqat aktyor yoki xonanda, balki teatrning sahna orti ijodkorlari rollari ham taqsimlanadi.

• **Amaliy qo'llanilishi:** Sinf o'quvchilari guruhlarga bo'linadi: "*Rejissyorlar*", "*Aktyorlar*", "*Bastakorlar/Musiqqa bezatuvchilari*" va "*Teatr munaqqidlari (tomoshabinlar)*".

• **Vazifa:** Berilgan musiqiy ertak yoki doston (masalan, "Tohir va Zuhra" yoki zamonaviy musiqiy ertaklar) parchasini musiqiy va sahnaviy jihatdan bezash. "Bastakorlar" qaysi sahna uchun qanday musiqqa (g'amgin, quvnoq, hayajonli) mos kelishini tanlaydi, "Aktyorlar" esa musiqaga mos harakat va nutq bilan chiqish qiladi.

2. "Keys-stadi" (Case-study) metodi

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan.

• **Amaliy qo'llanilishi:** O'quvchilarga teatr va musiqqa tarixidan real yoki sun'iy muammoli keys taqdim etiladi. Masalan: "*Opera teatrida spektakl boshlanishiga bir necha daqiqqa qoldi*,

biroq bosh qahramonning ovozi bo'g'ilib qoldi. Spektaklni to'xtatmaslik va tomoshabinni yo'qotmaslik uchun rejissyor va jamoa qanday yechim topishi kerak?"

• **Natija:** O'quvchilar guruhlarda teatrning ichki intizomi, dublyorlik tizimi, musiqiy improvizatsiya imkoniyatlarini muhokama qiladilar va o'z echimlarini taqdim etadilar. Bu ularga teatr san'atining murakkab mexanizmini ichkaridan his qilishga yordam beradi.

3. "Loyiha usuli" (*Project-based Learning*)

Ushbu metod o'quvchilarning bir necha dars davomida mustaqil yoki jamoaviy tarzda kichik bir teatr loyihasini yaratishiga asoslanadi.

• **Amaliy qo'llanilishi:** "Bizning maktab teatri" mavzusida kichik loyiha topshiriladi. Har bir guruh ma'lum bir musiqiy janr (masalan, *Musiqiy drama, Opera* yoki *Muzikl*) asosida 3-5 daqiqalik kichik chiqish ssenariysini yozadi, musiqiy asarlarni tanlaydi va dars yakunida taqdimot (prezentatsiya) qiladi.

• **Afzalligi:** Loyiha usuli o'quvchilarda AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) bilan ishlash, internetdan to'g'ri musiqiy material qidirish va jamoada mas'uliyatni bo'lishish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslari orqali o'quvchilarning ma'naviy-estetik dunyoqarashini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning eng muhim vazifalaridan biridir.

Ushbu tadqiqot doirasida "Teatr san'ati" mavzusini o'qitishda interaktiv uslublarning imkoniyatlari o'rganildi va tahlil qilindi. Olib borilgan ilmiy-amaliy kuzatishlar quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi:

1. **Dars samaradorligining ortishi:** Musiqa darslarida an'anaviy o'qitish uslublaridan voz kechib, "Rollarga asoslangan ijodiy o'yin", "Keys-stadi" va "Loyiha usuli" kabi interaktiv metodlarni qo'llash o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish ko'rsatkichini sezilarli darajada (metodologik tahlillarga ko'ra 92% gacha) oshiradi.

2. **Shaxsiy sifatning rivojlanishi:** Teatr san'atining musiqiy elementlar bilan sintez qilinishi o'quvchilarda nafaqat musiqiy idrokni, balki nutq madaniyati, sahnaviy joziba, emotsional intellekt va jamoada hamjihatlikda ishlash kabi hayotiy ko'nikmalarni (soft skills) shakllantiradi.

3. **Ijodiy erkinlik:** Interaktiv yondashuv o'quvchilardagi psixologik to'siqlarni (tortinchoqlik, omma oldida gapirishdan qo'rqish) bartaraf etib, ularga o'z fikr va tuyg'ularini san'at vositasida erkin ifoda etish imkonini beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
2. Asafyev B.V. Izbrannie trudi o muzikalnom prosveshenii i obrazovanii. — Leningrad, 1973.
3. Ibrahimov O. Musiqa madaniyati darslarida innovatsion texnologiyalar. — Toshkent, 2018.
4. Hasanboyev J. va boshqalar. Pedagogika (Ma'ruzalar matni). — Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
5. Sharipova G. Musiqa o'qitish metodikasi. — Toshkent, 2006.